Mavi Çoraplar: İngiltere’de Kadınların Eğitim Hakları Üzerine Bir Oyun Blue Stockings: A Play About Women’s Education Rights in England

Yrd. Doç. Dr. Nagihan Haliloğlu¹

Mavi Çoraplar (İngiliz Kadın Hareketleri Üzerine Bir Oyun)

Jessica Swale

Londra, 2013, NHB Modern Plays

20. yüzyılın ilk dönemlerindeki aktif ilk kuşak feministler, İngiliz kültürü ve kadın tarihi alanlarında çalışanlar bakımından önemini koruyan bir gruptur. Ekim 2015’te “Oy hakkı için mücadele eden kadın” manasına gelen *Suffragette* isimli grup hakkında yeni bir film vizyona girdi. Filmin Londra’daki açılış gecesinde kadın aktivistler kırmızı halıya yatıp üstlerine “ölü kadınlar oy veremez” yazan pankartlar asarak sığınma evlerine yapılan yardımların kesilmesini protesto ettiler. *Suffragette*, İngiliz kadın hakları savunucuları başta olmak üzere, feministlerin hâlâ sık sık göndermede bulundukları bir harekettir. Jessica Swale’in 2013 tarihli oyununa ismini veren *Mavi Çoraplar* grubu da *Suffragette* grubunun daha uslu kız kardeşleri olarak nitelenebilir. *Mavi Çoraplar*, 1800’lerin sonundan itibaren kadın haklarını seçme ve seçilme üzerinden değil, eğitim hakkı üzerinden savunan bir gruptur. Kadınların; seçme, seçilme, okuma ve hatta filmin galasındaki eylemin altını çizdiği gibi hayatta kalma haklarının hâlâ savunulması gereken şeyler olduğunu vurgulayan Swale, oyununu Malala Yousafzai ve oyunun geçtiği Cambridge Girton Kolejindeki hocalarına ve annesine adanmıştır.

1896 yılında, Girton’da okuyan 5 kızı konu edinen oyun, zamanın kültürel ve politik iklimine göndermeler yapmaktadır. Okullarda geçen anlatıların, romanların, oyunların ve filmlerin her zaman alıcısı vardır. 19. yüzyılda geçmesine rağmen *Mavi Çoraplar*’da ele alınan hikâye, bu kitleyi rahatlıkla içine çekebilecek bir metindir. Swale’in yurt arkadaşlıkları, yetiştirilmesi gereken ödevler, kütüphane rafları arasında yaşanan aşklar, parasızlıktan eve dönmek zorunda kalan öğrenciler, öğretmenlere karşı isyan gibi bütün temaları içeren oyunu, tüm bu tecrübelerin en radikal sosyal hareketler içerisinde bile yaşanmasının söz konusu olduğunu anlatıyor.

¹ Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Medeniyet Araştırmaları Merkezi, Merkez Efendi Mah. Mevlevihane Cad. Yenikapı Mevlevihanesi No: 25 Zeytinburnu İstanbul. Eposta:nagihan.haliloglu@gmail.com

Girton, o tarihlerde, Cambridge şehrindeki bir yurttan ibarettir. Üniversitedeki halka açık derslerden ve Girton'da ders vermeyi kabul eden erkek hocalardan aldıkları derslerle Cambridge Üniversitesinin müfredatını takip etmeye çalışan kadınlar, üniversite yönetimini kız öğrencilere de diploma vermeye ikna etmeye çalışmaktadırlar. Üniversite Yönetim Kurulu ilk defa 1896 yılında bu “korsan” eğitim kurumunu tanıma konusunda bir oylama yapar. Bu ilk oylamada hak tanınmaz. Oyunun sonuna “son not” şeklinde eklenen bölümden bu hakkın ancak 1946 yılında kazanıldığını öğreniriz.

Swale'in anlatısının ilginç boyutlarından birisi, aynı dönemin ürünü toplumsal hareketler olarak Suffragette ve Mavi Çorap grupları arasındaki farkı ortaya koyup tarih boyunca birçok farklı kadın hareketinin varlığının altını çizmesidir. Yine Swale'in sunduğu tarihsel perspektiften bakıldığında Suffragette grubunun hak mücadelesinde şiddet kullanmaktan çekinmediği; Mavi Çoraplar'ın ise eğitim hakkı üzerinden sistemi içeriden dönüştürmeye odaklı olduğu söylenebilir.

Bu dönüştürme çabaları kapsamında önemli bir örnek psikoloji dersinde yaşanır. Erkek profesör, kadınlar ve histeri hakkında eskimiş ve çoktan yanlışlığı ispatlanmış bilgileri aktarmaya çalıştığında Tess adlı öğrenci söz alıp Avrupa'da yapılan yeni araştırmalardan bahseder. Profesörümüz, kadınlar hakkında bir kadın tarafından düzeltilince sinirlenir ve bu öğrencinin tüm diğer kadınları temsil ettiği gerekçesiyle bütün sınıfı dersten kovar. Ön yargıya dayalı gerekçelerle öğrencileri dersten dışarı atma pratiğinin her ne kadar Türkiye'de de “özgür bilim adına” yapıldığı iddia edilse de 1800'lerden kalma bir refleks olduğu görülebilmektedir. Bu sahne, aynı zamanda, feminist ya da başka hareketlerin üyelerinin taşınak zorunda bırakıldıkları temsil yükünün altını çizmektedir. Tess, erkek profesör tarafından azarlandıktan sonra kadın hocaları tarafından da diğer kızların dersten istifade etmesini engellediği için kınanır. “Sesini yumuşak, beynini sivri tut” der Mrs. Welsh; daha sonra Tess'i derslerine yoğunlaşması için teşvik ederken...

Kadın haklarının daha “yavaş” bir şekilde kazanılması gerektiğini düşünen ve kendilerini şiddet kullanan Suffragette gurubundan ayırmak isteyen kolejdeki kadın hocalar, öğrencilerini Suffragette gurubunun toplantılarına katılmama konusunda uyarırlar. Evet, hiçbir zaman tek bir *kadın hareketi*nden bahsetmek mümkün değildir; bazen diyalog içerisinde ama bazen de, ne yazık ki birbirine karşıt kadın hareketleri mevcuttur. Nitekim bazı öğrenciler “ablalarının” sözünü dinlemeyip oy hakkı gösterilerine katılır. Yurt yetkilileri öğrencileri yakaladıklarında öğrenciler, seçme ve seçilme hakkı için yapılan gösterilere, gösterilerin özellikle savaşı durdurmanın bir yolu olduğunu düşündükleri için katıldıklarını anlatırlar. Burada Virginia Woolf'un Üç Gine'sine bir gönderme vardır. Savaşı durdurmaya yardım etmeyecek; kişisel, mesleki ve millî temelli, rekabet denen illeti sürdürecektir bir eğitim kurumunun değeri yoktur. Kadınlar eğitime ancak yeni, daha insani, daha eşitlikçi bir yaklaşım getirebileceklerse kapıları bu kadar zorlamalı; değiştiremeyeceklerini düşünüyorlarsa başka kurumlar kurmalıdırlar.

Bu hak kavgasının özellikle eğitim alma ve diplomaların tanınması boyutunda, bazı erkek müttefikleri de vardır. Banks isimli profesör, kadınların kolejinde ders verdiği gibi aynı konuda ödev verdiği erkek öğrencilere örnek ödev olarak –yazarın/öğrencinin cinsiyetini saklayarak– bir kız öğrencinin ödevini okutur. Kadınların da aynı seviyede ilim yapabileceği gibi tehlikeli fikirlere olan Banks, üniversite tarafından rüşvetle satın alınmaya çalışılır. Kendisine kadınlara ders vermeyi bırakması hâlinde çok prestijli bir kolejde profesörlük teklif edilir. Hakları iade edilmeyen gruplar üzerindeki devlet baskısı ancak böyle sistematik şekilde, hakkaniyetli insanların etkisiz hâle getirilmeleriyle devam eder. Fakat Banks bunu kabul etmez.

Oyun, bir yandan kadınların eğitim yoluyla toplumu olumlu bir şekilde etkileyecek bir güç kazanacaklarını anlatırken bir yandan da sosyal bilimlerle fen bilimleri arasındaki çekişmeyi gündeme getirir. Kız öğrenciler sosyal bilimler ve edebiyat “daha basit” görüldüğü için kendilerini kanıtlama adına fen konularına yönelirler. Hem Banks hem de Welsh kadınları, erkeklere “yetiştirme” uğruna şiiiri terk etmemeleri konusunda uyarırlar.

Nihayetinde kadınlara diploma hakkı veto edilse de genç İngiliz kız öğrenciler, tüm bu tecrübeleri tekrar yaşamak üzere bir sonraki yıl “denkliği” tanınmamış kolejlerine geri dönerler. Nitekim oyun da Tess’in “Eylül’de görüşürüz” selamıyla son bulur. İngiliz kadınlar ancak bu oyunda anlatılanlardan yüz sene sonra diploma alabileceklerdir. Bu kapsamda Woolf’un bir bu kadar eski sorusu yankılanmaya devam edecektir: “Kadınlar eklemlendikleri eğitim ve siyasi mekanizmalarda savaşa ve ihtirasa karşı bir tutum sergileyebilmekte midirler?”